

Kriza u Bosni i Hercegovini i izgradnja institucionalnog okvira države

Kombinacija mjera fiskalne i monetarne politike sa razine države je pravi odgovor na teško stanje u kojem se Bosna i Hercegovina nalazi. Stoga nisu nerealna očekivanja da će finansijska i ekonomska kriza u Bosni i Hercegovini doprinijeti bržem sazrijevanju spoznaje da moramo imati jedinstven pristup uređenju države u svim njenim segmentima djelovanja i njene integracije, odnosno jedinstven ekonomski prostor. Iako na prvi pogled zvuči paradoksalno, to u našim uslovima, realno gledajući, mogu biti neke pozitivne posljedice krize. Međutim, ono što bi trebalo da brine građane je nepostojanje makroekonomske politike na nivou države Bosne i Hercegovine i nepostojanje jedinstvenih zakona i sistema regulacije finansijskog sistema, sektorskih politika u realnom sektoru ekonomije u Bosni i Hercegovini.

Strategija vlasti mora se zasnivati na krupnim pitanjima ekonomskih izazova koji mogu doprinijeti da izađemo iz siro-

maštva, odnosno da ne „propadnemo“ na samo dno. Dok se ne izgradi valjan makroekonomski okvir države Bosne i Hercegovine, njeni građani će biti u stalnom strahu od siromaštva i niskih dohodaka. Kriza u svijetu u uslovima Bosne i Hercegovine će se produbiti u krizu siromaštva koja je prateća pojava organizacije savremenog kapitalizma. Uostalom, mi već sada možemo konstatirati da je Bosna i Hercegovina permanentno u krizi—koja se produbljuje političkom krizom i koja stalno vodi ekonomskoj krizi.

Problem nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini će se ispoljiti u najžešćem obliku i imat će posljedice u jačanju neformalnog sektora ekonomije, te sve veći broj evidentiranih na biroima za zapošljavanje. S jedne strane, tome će doprinijeti proces restrukturiranja javnog sektora ekonomije koji više ne može apsorbovati nezaposlene. S druge strane, pad potrošnje uslijed pada dohodaka iz transfera iz inostranstva dovest će do povećanja nezaposlenost u

uslužnom sektoru privrede. Pad dohotka građana i nezaposlenost su manifestacioni oblici koji će pratiti bosanskohercegovačku ekonomsku stvarnost sa izraženim problemom nelikvidnosti realnog sektora ekonomije: prije svega privrede, a zatim javnog sektora i stanovništva.

U uslovima krize, Bosna i Hercegovina se mora okrenuti svojim resursima: prirodnim i materijalnim, uporedo razvijajući segment „obrazovanja kao najbolju investiciju u ljude“.

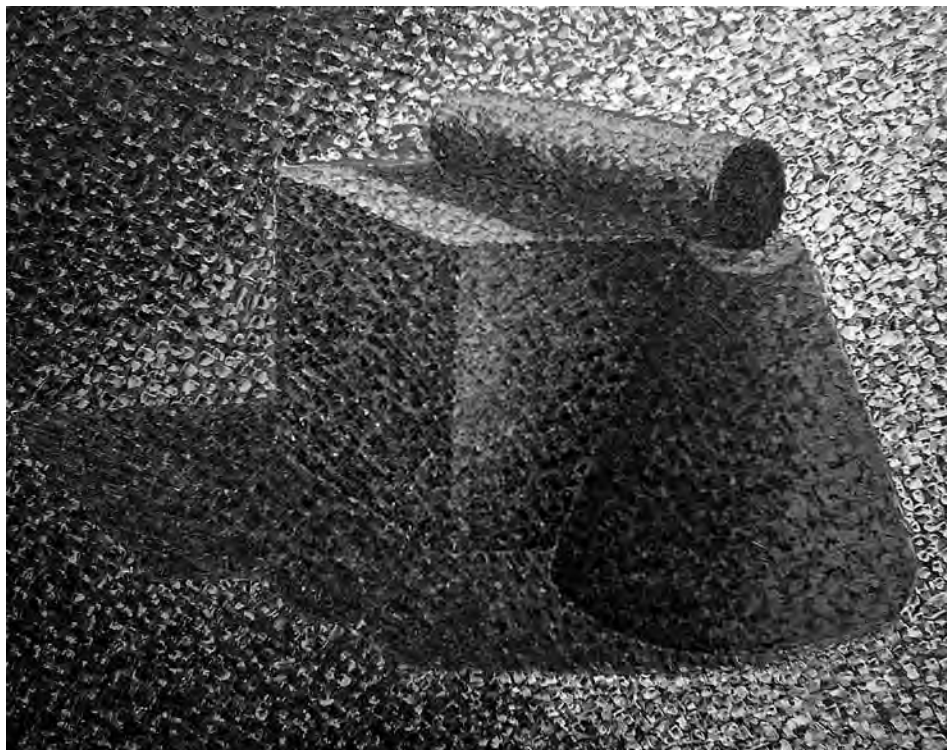
Prvi test mjera, svakao je izrada strateškog dokumenta: **okvirnog budžeta za period 2010. – 2012. godina**, na svim razinama vlasti, najkasnije do juna tekuće godine, te definisanje strateških ciljeva koji bi trebalo da budu „konkurs“ za nosioce vlasti u mandatnom periodu 2010. – 2014. godina. Učesnici političkog sistema, tj. političke stranke i pojedinci bi trebali već u posljednjoj godini svog mandata izaći sa programima i ponuditi ga građanima, odnosno biračima, uz opći politički sporazum da nas najbolji mogu spasiti. Očito je da to nisu u stanju učiniti nosioci sadašnje vlasti koji nemaju kapaciteta i snage da naprave preokret. Stoga bi čak bilo poželjno da odstupe u interesu građana i da sami iniciraju promjene.

Glavni pravac promjena u Bosni i Hercegovini, u cilju ublažavanja posljedica krize trebalo bi da se ogleda **u domenu javnih finansija** i to na smanjenju budžetskog deficita i stabiliziranju javnog duga kao segmentu implementacije efikasne fiskalne politike, te smanjenju javne potrošnje i fiskalnih opterećenja koja su glavna smetnja jačanju konkurentne sposobnosti bosanskohercegovačke privrede.

Za Bosnu i Hercegovinu je prihvatljiv

sistem valutnog odbora sa razvojem tržišta kapitala i to kroz jedan fleksibilniji mehanizam upotrebe obaveznih rezervi Centralne banke kroz emisiju vrijednosnih papira u funkciji primjene instrumentarija selektivne kreditne politike, kao kvalitativne monetarne politike i obaranja kamatne stope kroz ponudu novca, razvojem finansijskog tržišta. Visok stepen likvidnosti bankarskog sektora putem obavezne rezerve kao i rezerve likvidnosti nije pogodan sa stanovišta finansiranja realnog sektora, prije svega privrede kao nosioca poslovne aktivnosti i građana kao nosioca potrošnje. Jedno bez drugog ne funkcioniše, te je nužno prisustvo javnog sektora privrede u dijelu funkcija države u kapitalnom budžetu, kroz investiranje u privrednu i komunalnu infrastrukturu.

Selektivnost monetarno-kreditne politike mora biti u korelaciji sa fiskalnom politikom u dijelu javnih prihoda i javnih rashoda. Stoga Centralna banka BiH mora proširiti instrumentarij u dijelu selektivne kreditne politike u kombinaciji sa obaveznom rezervom, uz razvijanje instrumenta finansijskog tržišta ponudom derivata (hartija od vrijednosti) na tržištu novca i tržištu kapitala kao i obaranjem kamatnih stopa. Treba izbjeći mjere administrativne prirode ili ograničenje kamatnih stopa jer je korisnije djelovati selektivno i sa tržišnim mehanizmima. Međutim, osjeća se nedostatak domaće banke sa državnim kapitalom, koja bi u sistemu poslovnih banaka sa privatnim kapitalom i kreditno-štednih organizacija mogla biti snažan mobilizator finansijskih sredstava i konkurent na finansijskom tržištu sadašnjim bankama i mikrokreditnim organizacijama. Rješenje je uspostava domaće

banke dokapitalizacijom i proširenjem obima depozitnih poslova sa javnim sektorom, te kombinacija kreditne politike sa Razvojnou bankom. Efekat mobilizacije i multiplikacije javnih prihoda mogao bi se izvesti u kombinaciji sa komercijalnim bankarstvom po principu selektivne monetarne politike u sektore izvozne privrede, radno-intenzivne djelatnosti i sektore poljoprivrede i energetike, kao i u javni sektor investicija.

U realnom sektoru ekonomije Vlada mora **potaknuti sektor poljoprivrede** kako bi preko njega ublažila socijalni pritisak i pomogla stanovništvu da proizvede robe za tržište koje jedino može biti zamjena za robe iz uvoza, te aktivirati robne rezerve i otkup svih tržišnih poljoprivrednih proizvoda, uz subvenciju.

Drugi pravac promjena u realnom sek-

toru ekonomije je **pružanje pomoći malim i srednjim preduzećima** da održe postojeću zaposlenost, odnosno da ostanu na tržištu, kako bi se u povoljnijim uslovima i prilikama mogli održati i povećati konkurentnu sposobnost.

U okviru trećeg pravca promjena treba osigurati **pomoć domaćem građevinarstvu** i to u svim njegovim segmentima. Vlade bi morale donijeti programe izgradnje i popravke škola i ustanova obrazovanja, programe izgradnje komunalne infrastrukture, saobraćajnica, održavanja vodotoka, šuma, privođenja zemljišta njegovoj namjeni itd.

Smanjenje javnog duga u odnosu na bruto domaći proizvod važna je pretpostavka za postepeno ublažavanje ekonomske krize. Stoga Bosna i Hercegovina mora koncipirati ekonomsku politiku na stopi

rasta društvenog proizvoda iznad 10%, što pretpostavlja niz reformi koje zadiru u institucionalna i zakonodavna rješenja na razini države BiH. U takvim uslovima, opravdano je ino zaduženje, uz smanjenje unutrašnjih dugova. Sa aspekta vanjskog javnog duga, Bosnu i Hercegovinu možemo smatrati umjereno zaduženom zemljom. Međutim, ono što Bosnu i Hercegovinu čini prezaduženom je upravo veličina unutrašnjeg javnog duga, koji zapravo ugrožava makroekonomsku stabilnost zemlje. Bez kvalitetne procjene unutrašnjeg duga i izgradnje sistema upravljanja dugom, nema ni ispunjenja uslova za nova kreditna zaduženja na finansijskom tržištu.

Primjena Zakona o utvrđivanju i načinu izmirivanja unutrašnjeg duga u Bosni i Hercegovini predstavlja preduslov da se uspostavi sistem upravljanja budžetima sa stanovišta likvidnosti i javnog duga. Pored ključnih informacija o zaduženosti budžeta i budžetskih fondova, bilo bi potrebno uključiti i zaduživanje javnih preduzeća i nefinansijskih institucija u vlasništvu države.

Pretpostavljene pozicije plata i materijalnih troškova na svim nivoima vlasti Bosne i Hercegovine pružaju osnovicu

za linearno umanjenje najmanje od 15% u jednoj varijantu, do 30. juna 2009. godine, odnosno u drugoj, rezervnoj, varijanti do 30% na kraju godine. Kako Vlada planira koristiti kratkoročni kredit, logično bi bilo da izvrši izravnavanja odmah na razini ličnih primanja uposlenih i smanji izdatke za 30 % kako bi uz efikasniji sistem naplate, uravnotežila tekući bilans plaćanja. Ukoliko to Vlada ne uradi odmah (takoreći juče), onda joj prijete opasnost da zatvori rashodnu stranu Budžeta za prvu polovinu 2009. godine i da uđe u tzv. finansijsku neravnotežu, koja će je prinuditi da „leteći“ – kratkoročni dug pretvori u dugoročni, uz plaćanje nepovoljnih kamata. Ta tzv. kreditna spirala koja bi aktivirala nova zaduženja za sve veći pritisak na rashodnoj, produbila bi deblans na prihodnoj strani.

U okviru svih ovih mjera, **neophodno je ojačati poziciju Ministarstva finansija** Bosne i Hercegovine koje bi supstituiralo postojeće Fiskalno vijeće i preuzelo direktnu nadležnost nad institucijama carinske i poreske administracije. Nakon toga, primarni zadatak u budžetskom sistemu Bosne i Hercegovine bio bi na cjelovitom uvidu u finansijske pozicije države i izgradnja sistema procjena i analize obaveza. □